הלכה · משנה תורה · מפרשים · קרית ספר · ספר קניין

קרית ספר על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרית ספר על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרית-ספר-על-משנה-תורה-הלכות-עבדים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה ה 6
הלכה ו 6
הלכה ז 6
הלכה ח 6
הלכה ט 6
הלכה י 6
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ו 8
הלכה ז 8
הלכה ח 9
הלכה יא 9
הלכה יב 9
פרק ג 10
הלכה א 10
הלכה ג 10
הלכה ו 11
הלכה ט 11
הלכה י 12
הלכה יב 12
הלכה יד 12
הלכה טו 13
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ג 14
הלכה ד 14
הלכה ה 14
הלכה ו 15
הלכה ז 15
הלכה י 15
הלכה יא 16
הלכה טו 16
הלכה טז 16
פרק ה 16
הלכה א 16
הלכה ד 17
הלכה ו 17
הלכה ז 18
הלכה יא 18
הלכה יד 18
הלכה טו 18
הלכה טז 18
הלכה יז 18
פרק ו 19
הלכה א 19
הלכה ד 19
הלכה ה 19
הלכה ח 19
פרק ז 19
הלכה א 19
הלכה ג 19
הלכה ה 19
הלכה ז 20
הלכה ט 20

פרק ח 20
הלכה א 20
הלכה י 20
הלכה יב 20
הלכה יג 20
הלכה יד 21
הלכה טז 21
הלכה יט 21
פרק ט 21
הלכה א 21
הלכה ב 21
הלכה ג 21
הלכה ה 22
הלכה ו 22
הלכה ז 22

פרק א

הלכה א

מצות רו לדון בדין עבד עברי והוא ישראל שמכרו אותו בית דין על כרחו או המוכר עצמו לרצונו ועל זה שמכרוהו ב"ד כתוב כי תקנה עבד עברי וגו' עבד שהוא עברי או אינו אלא במוכר עצמו כשהוא אומר כי ימוך אחיך ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור ומה אני מקיים כי תקנה בנמכר בב"ד וכן כתיב כי ימכר לך אחיך העברי וגו' דכי ימכר ע"י אחרים משמע. מוכר עצמו הוא שהעני ביותר כדכתיב כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך ואינו רשאי למכור עצמו אלא אם כן צריך המעות לאכלן ולא לדבר אחר אפילו לכסות דכתיב כי ימוך ותניא בת"כ מנין שאין אדם רשאי למכור את עצמו להניח בפונדתו ליקח בהמה או כלים וכו' אלא אם כן העני תלמוד לומר כי ימוך ונמכר לך אין נמכר אלא לכשימוך.

הלכה ב

אין האשה נמכרת בגנבת' כדתנן פרק היה נוטל ואמרינן בגמרא אמר קרא ונמכר בגניבתו בגניבתו ולא בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה כיון דגלי קרא דאפילו בגניבתה אינה נמכרת וכדדרשינן במכילתא דאינה מוכרת את עצמה גבי קרא דכי ימכור איש וגו'. ואין הגר נקנה בעבד עברי דכתיב ושב אל משפחתו מי שיש לו משפחה בפרק איזהו נשך ודרשינן בת"כ יצא גר שאין לו משפחה דאף ע"ג דבפרק קמא דקידושין ובפרק אלו הן הגולין דרשינן האי קרא בגווני אחריני אפ"ה ממילא משמע דבעינן דליהוי ליה משפחה.

הלכה ג

אין מוכרין בית דין אלא לישראל ולא לגוי דאפילו מוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי ודרשינן בת"כ ימכר לך אחיך מנין כשיהו ב"ד מוכרין אותו לא יהו אלא לך ת"ל כי ימכר לך אחיך ומנין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך ת"ל ומכר לך. ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעובד עבודה זרה ואפילו לע"ז עצמה הרי זה מכור דכתיב או לעקר משפחת גר לעקר זה הנמכר לע"ז עצמה משפחת גר זה הגוי תושב זה גר אוכל נבלות לגר זה גר צדק. אמר הריני מוכר עצמי לגוי יכול תזקק לו ת"ל אחרי נמכר ודרשינן בת"כ אי אתה זקוק לו עד שימכר ואף על פי שעבר מצוה לפדותו כדכתיב אחרי נמכר גאולה תהיה לו מיד אל תניחהו שיטמע:

הלכה ה

אזהרת רצט שלא ימכור ממכרת עבד בפרהסיא על אבן המקח ולא בסימטא כדרך שהעבדי' נמכרים וכדתניא בת"כ:

הלכה ו

אזהרת ש שלא לעבוד בעבד עברי בפרך שהיא עבודה שאין לה קצבה ואינו צריך לה וכדילפינן בתורת כהנים מפרך האמור במצרים ותניא לא תרדה בו בפרך לא יאמר לו החם לי את הכוס ואינו צריך וכו':

אזהרת שא שלא יניחו הגוי שיעבידנו בפרך כדכתי' לא ירדנו בפרך ואין אנו זקוקים ליכנס בביתו של גוי לראות שלא יעבידנו בפרך דכתיב לעיניך בזמן שאתה רואה:

הלכה ז

אזהרת שב שלא יעבוד בו עבודת עבד כדכתיב וכי ימוך אחיך וגו' לא תעבוד בו עבודת עבד שהן עבודות של ביזוי וגנאי שהם מיוחדים לעבדים ואינו נוהג בו אלא כשכיר כדכתיב כשכיר כתושב יהיה עמך וגו' ודרשינן בת"כ עמך שלא ימסור אומנתו לאחר שאם היה בלן לרבים וכו' רבי יוסי אומר אם היתה אומנותו כך יעשה אבל לא ילמדנו וכו' וכתיב לא תעבוד בו ודרשינן התם בו אי אתה עובד אבל אתה עובד בבן חורין עבודת עבד שהרי אינו עושה אלא מרצונו.

הלכה ח

אנשים שאינם נוהגים כשורה מותר להשתעבד בהם כדכתיב לעולם בהם תעבודו ובאחיכם יכול אפילו נוהג כשורה תלמוד לומר איש באחיו לא תרדה וגו'.

הלכה ט

כל עבד עברי או אמה העבריה חייב האדון להשוותן לו בכל כדכתיב כי טוב לו עמך ודרשינן בת"כ עמך במאכל עמך במשתה וכו' עמך בדירתך וחייב לנהוג בו אחוה שנאמר ובאחיכם בני ישראל וגו'. והעבד צריך לנהוג עצמו מנהג עבדות בעבודות שהוא עושה לו ובתורת כהנים דריש ליה מדכתיב כי ימכר לך אחיך נהוג בו אחוה יכול אף הוא ינהוג בעצמו אחוה תלמוד לומר עבד הא כיצד את הוי נוהג בו אחוה והוא ינהוג בעצמו עבדות.

הלכה י

אין האמה העבריה ולא ע"ע נוהג אלא בזמן היובל כדאמר' בערכין סוף פרק המקדיש אין עבד עברי אלא בזמן היובל כדכתיב עד שנת היובל יעבד עמך וכולהו נפקי ביובל בין מכר עצמו או נמכר על יד בית דין ואמה העבריה [בכלל]:

פרק ב

הלכה א

עבד עברי נקנה בכסף ובשוה כסף כדתנן פרק קמא דקידושין דף י"ד ובגמרא מנא לן דאמר קרא מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף אשכחן נמכר לגוי דכל קנינו של גוי בכסף שלא נאמר בו משיכה נמכר לישראל מנין אמר קרא והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה ומשמע בכסף מדכתיב והפדה שאף הבעל מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנית דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעא אשכחן אמה העבריה הואיל ומיקדשה בכסף עבד עברי מנא לן אמר קרא כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה וגו' מקיש עברי לעבריה אשכחן מכרוהו בית דין הואיל ונמכר ע"כ מכר עצמו מנא לן כתיב וכי תשיג במוכר עצמו לגוי וסמכיה לפרשה מוכר עצמו לישראל ללמד ממנו דכתיב ביה מכסף מקנתו כדאמ' ושטר ילפינן נמי התם מדכתיב אם אחרת יקח לה הקישה הכתוב לאחרת מה אחרת מקניה בשטר אף אמה העבריה מקניה בשטר ולמאן דאמר דשטר אמה העבריה אב כותבו אמר קרא לא תצא כצאת העבדים אבל נקנית היא בקנין עבדים ומאי ניהו שטר ומסתברא דשטר הוה ליה לרבויי כדאמ' התם ומכרוהו בית דין נראה דיליף נמי בהיקש' דאחיך העברי או העבריה דמה היא נקנית בשטר אף הוא נקנה בשטר ומוכר עצמו יליף ממכרוהו בית דין דכיון דילפינן לעיל דשוו תרוייהו בקנין כסף שוו נמי בקנין שטר והרב ז"ל בפי' המשנה כתב מה אחרת בשטר אף אמה בשטר וילמוד עבד עברי מאמה העבריה שהוא נקנה בשטר כמותה ויוצא בגרעון כסף ע"כ.

הלכה ב

מכרוהו בית דין שהוא עובד שש מיום מכירתו ואם פגעה בו שנת השמטה בכלל שש עובד בה וכדתניא במכילתא ובשביעית שביעית למכירה או אינו אלא לשנים תלמוד לומר שש שנים יעבוד שביעית למכירה ולא שביעית לשנים ואם פגעה בו שנת יובל אפילו אחר שנה יוצא לחירות כדכתיב עד שנת היובל יעבוד עמך דמיירי במוכר עצמו וכו' וכתיב ושב אל משפחתו ואי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי בנרצע הרי כבר אמור דכתיב ושבתם איש אל אחוזתו דאיזו דבר נוהג באיש ואינו נוהג באשה הוי אומר זו רציעה הא אין הכתו' דושב אל משפחתו מדבר אלא במכרוהו ב"ד ב' או ג' שנים לפני היובל שהיובל מוציאו וצריכי כולהו כדאיתא התם פרק קמא דקידושין דף ט"ו.

הלכה ג

המוכר עצמו יש לו למכור עצמו ליתר על שש כדיליף התם לת"ק דר' אליעזר דמיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד ועבדך שש שני' זה ולא מוכר עצמו.

הלכה ד

א' מוכר עצמו או מכרוהו ב"ד שברח חייב להשלים שש ואם פגע בו יובל קודם יצא לחירות ואם חלה חולי כבד פחות מד' שנים עולין לו וכדתני' התם דף י"ז מנין לברח שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבוד יכול אפי' חלה ישלים ת"ל ובשביעית יצא אפי' לא עבד כל השש ואם חלה ד' שנים ישלים את כולם דכיון דחלה רוב השנים נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים וכתיב נמי כשכיר ותושב וגו' והיכא דעבד ג' היינו שני שכיר ואינו חייב להשלים וכשלא השלים שלש לא הוי שכיר.

הלכה ו

המוכר עצמו לגוי אם לא נפדה אינו יוצא אלא ביובל כדתניא פרק קמא דקידושין באלה הוא נגאל בגאולת קרובים דכתיב לעיל מיניה או דודו או בן דודו ואינו נגאל בשש דאי תימא נמכר לישראל שאינו נגאל באלה דלא כתיב ביה גאולת קרובים דלא נפקא לן מהפדה אלא גאולת עצמה ולא ילפינן שכיר שכיר דכתי' הכא יגאלנו לזה ולא לאחר ואפ"ה נגאל בשש זה שנגאל באלה אינו דין שנגאל בשש להכי כתיב באלה דוקא באלה ולא בשש.

הלכה ז

הנמכר לגוי אם לא השיגה ידו ליגאל עצמו קרוביו פודין אותו והקרוב יותר קודם כדכתיב או דודו או בן דודו דודו קודם לבנו וב"ד כופין את קרוביו כדכתיב יגאלנו ומצוה על כל ישראל לפדותו כדכתיב ונגאל דהיינו גאולת אחרים כשלא גאלוהו קרובים ובין שפדאוהו קרובים או אחרים יוצא לחירות דכתיב או דודו וגו' או השיגה ידו ונגאל ומקרא נדרש לפניו ולאחריו דמה כשהשיגה ידו הוא [יוצא] לחירות כך כשנגאל ע"י קרוביו דלפניו וגאולת אחרים דכתיב לאחריו יוצא לחירות. ויש לו ללוות ולגאול עצמו מן הגוי וגואל לחצאין דאע"ג דאסיק רב ששת התם דאינו גואל לחצאין דכי היכי דאמרינן נמכר כולו ולא חציו ה"נ נגאל כולו ולא חציו וכתיב נמי השיגה ידו דמשמע דאינו לוה וגואל אפ"ה נראה דסבירא ליה לרב ז"ל דכיון דאביי קאמר בתר הכי אם תמצא לומר נגאל לחצאין וכו' משמע דהכי הוי הלכתא וכיון דגואל לחצאין לוה נמי וגואל ואיפשר נמי לומר דהא דאסיק רב ששת דאינו נגאל לחצאין היינו על ידי אחרים דקרא דונגאל אאחרים קאי כדאמרינן לעיל אבל על יד עצמו נגאל לחצאין והיינו דכתב הרב ז"ל וגואל

לחצאין וכיון דגואל לחצאין משמע דהקפידה תורה לחזר שלא יטמע בין הגוים ולהכי לוה נמי וגואל ודחקינן קרא דהשיגה ידו על ידי הלואה. נמכר לישראל אין הקרובין פודין אותו דאינו נגאל באלה כדאמרי' לעיל ואינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין דלא כתיב ביה השגת יד ולא כתיב נמי ונגאל דנימא כולו ולא חציו.

הלכה ח

כל עבד עברי מגרע מפדיונו ויוצא כמו אם עבד שנה או שנתים נותן כפי ערך מה שנמכר על שאר השנים ויוצא והכל לפי חשבון דמי מקנתו כדכתיב והיה כסף ממכרו במספר השנים קנאו בשש מנים ועתיד לצאת בסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה וכתיב נמי באמה העבריה והפדה מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאה ובנמכר לגוי כתיב וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היובל ומשיב השאר כסף ולא כלים ולא תבואה כדכתיב כסף ממכרו בכסף הוא נגאל מיד הגוי ולא בשוה כסף וגבי נמכר לישראל כתיב ישיב גאולתו לרבות שוה כסף ככסף. כל היוצא בגרעון כסף מחשבין להקל עליו אם הבריא והוסיף או נתחף ופחתו דמיו כדאמרינן התם דף כ' דדריש רב נחמן להני קראי בסיני דכתיב אם עוד רבות בשנים וכתיב ואם מעט נשאר בשנים וכי יש שנים מרובים ושנים מועטים דרבות שוים משמע שיהא ריבוי בשנים או מיעוט ואי אפשר להיותן מרובות על שש או מועטות אלא ה"ק אם יש ריבוי בדמיו שנתרבה בתוך שנים הללו כגון שהשביח מכסף מקנתו חשיב כמשעת קניה להקל נתמעט כספו בתוך שנים הללו חשוב אותו כפי דמיו של עכשיו דמדכתיב בשנים ולא כתיב שנים משמע נתרבה כספו בשנים כלומר בתוך השנים מכסף מקנתו נתמעט כספו בשנים כפי שניו. הנמכר לגוי שיש לו לגאול עצמו לחצאין פעמים יהיה להקל שקנאו במאתים והוזל בק' ונתן דמי חציו וחזר והוקר עד מאתים ופעמים להחמיר כשנשחף והוזל וכדאמר אביי התם.

הלכה יא

אין מחילת הרב לעבד מחול על הכסף שנשאר לו לעבוד כנגדו עד שיכתוב לו שטר שיחרור כדאמר רבא דף י"ו זאת אומרת ע"ע גופו קנוי עד שיגיעו ימי חיפושו ולפיכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול.

הלכה יב

אדון שמת העבד עובד את הבן ואם אין לו בן אינו עובד לא את הבת ולא שאר היורשים אלא יוצא לחירות כדתניא התם דף י"ז ועבדך שש שנים לך ולא ליורש או אינו אלא לך ולא לבן כשהוא אומר שש שנים יעבוד הרי לבן אמור מדלא כתיב ועבדך ומרבינן לבן

ולא לאח שבן קם תחת אביו ליעוד ולשדה אחוזה כדאמרינן התם ונמכר לגר או לגוי אינו עובד אפילו את הבן דכתיב וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו כדאיתא התם ואפילו הוציא הרב הוצאות על העבד בחוליו אינו חייב כלום כדכתיב יצא לחפשי חנם:

פרק ג

הלכה א

האדון חייב במזונות אשתו ובניו של עבד עברי כדתניא התם דף כ"א ויצא מעמך הוא ובניו עמו אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו אמר ר' שמעון אם הוא נמכר בניו ובנותיו ואשתו נמכרים אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו ואשתו וצריכי תרי קראי כדאיתא התם ודוקא אשתו נשואה ומותרת לו ולא ארוסה ולא דאסורה לו דכתיב אשתו עמו אשה הראויה לעמוד עמו ובמכילתא דריש אשתו למעוטי שומרת יבם עמו למעוטי ארוסה שאינה עמו. ובנמכר לגוי נמי כתיב ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו ואפילו במזונות אשה ובנים שלקח מדעת רבו חייב הרב במזונותיהם דמדכתיב אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו וגומר משמע דבשעת יציאה יש לו אשה ובנים אפילו לא היו לו בשעת כניסה ומיהו דעתו בעינן כיון דחייב במזונות דכשהיה לו בשעת כניסה אדעתא דהכי קנאו אבל לא היה לו לאו אדעתא דהכי קנייה דלינסיב אשה ויהא חייב במזונותיהם אלא מדעתו. ואין לרב במעשה ידי האשה או הבנים כלום אלא לעבד הם.

הלכה ג

יש לרב ליתן שפחה כנענית לע"ע שמכרו לו בית דין כדכתיב אם אדוניו יתן לו אשה וילדו לו וגו' ובמכרוהו ב"ד משתעי כדאמר' לעיל וכתיב יתן לו אשה לו ולא למוכר עצמו וכיון דאין לו רשות אסורה עליו ולנמכר ע"י ב"ד כופהו רבו על כך דתניא כי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום ועבד עברי בין ביום ובין בלילה והלא כבר נאמר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה וכו' אלא אמר רבי יצחק מכאן שרבו מוסר לו אשה כנענית ואי מרצונו הא כתיב אם אדוניו יתן לו אשה וכדאיתא התם דף ט"ו והאי קרא בשפחה כנענית אירי כיון דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה וגו' כדדרשינן במכילתא ובן הרב כופהו על כך אם מת אביו כיון דכתיב שש שנים יעבוד להביא את הבן כדאמר' לעיל הוי עבודה לבן כעבודה לאב ביום ובלילה כדאמ'. ואין עבד עברי מותר בשפחה כנענית עד שתהיה לו אשה ישראלית ובנים ורבי אליעזר בן יעקב דדריש אם בגפו יבא בגפו יצא יחידי נכנס יחידי יצא דבגפו דרש ליה נמי לשון בגופו שאם בא בגופו יחידי שלא היו לו אשה ובנים יצא יחידי ואם לא בא יחידי אלא שיש לו אשה

ובנים לא יצא יחידי משפחה כנענית אלא רבו יכול למוסרה לו וכדאמרינן דף כ' ואפילו היה עבד עברי כהן מותר בשפחה כנענית כדפשיט רב התם דחידוש הוא שהתירה תורה שפחה כנענית לא שנא ישראל ולא שנא כהן אף על גב דריבה הכתוב בהן מצות יתרות. ואין האדון יכול להפריש העבד מאשתו הישראלית כשמוסר לו שפחה כנענית דכתיב אשתו עמו ואינו יכול ליתן לו ב' שפחות ולא א' לב' עבדים דכתיב יתן לו אשה. מסר לו שפחה ולא יצא בשש ונרצע והגיע יובל ואינו רוצה לצאת וחבל בו רבו שיצא פטור שהרי נאסר עתה בשפחה כנענית.

הלכה ו

מוכר עצמו אינו נרצע מדכתיב גבי מכרוהו בית דין ורצע אדניו את אזנו במרצע אזנו שלו ולא של מוכר עצמו ואין הנרצע עובד את הבן אלא יוצא במיתת האדון וביובל דכתיב ועבדו לעולם ועבדו לו ולא לבן ולא לבת לעולם לעולמו של יובל כדילפינן נמי התם פרק קמא דקידושין מושבתם איש אל אחוזתו דבפרשת יובל כתיב ואוקימ' ליה בנרצע ושם רצועה נוהג באיש ואינו נוהג באשה והכא כתיב איש. עבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום וכתיב ואיש אל משפחתו למוחז' שבמשפחתו ואינו שב לשררה שהיה בה דלא כתיב אלא אל משפחתו.

הלכה ט

כיצד רוצעין מביאו אצל בית דין שלשה כדתניא והגישו אדוניו אל האלהים וגו' שימלך במוכריו כדתניא במכילתא לסוף שש ולא אחר כך דכתיב ואם אמר יאמר העבד כשהוא עבד וכתיב לא אצא חפשי דמשמע סמוך ליציאה כדאיתא התם דף כ"א אל הדלת או אל המזוזה מה מזוזה מעומד דבלאו הכי לא מיקרי מזוזה אף דלת מעומד בין דלת של אדון או של כל אדם דלא כתיב דלתו. ונוקב אזנו הימנית דכתיב הכא אזנו וכתיב התם אזנו מה להלן ימנית אף כאן ימנית ובגובה של אוזן דתנן גבי מומין נפגמה אזנו מן הסחו' אבל לא מן העור וקי"ל דאין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום משמע דאין רציעה אלא בגובה של אוזן. ובמרצע של מתכת כרבי דאמר מה מרצע מיוחד של מתכת באזנו ובדלת קודר והולך עד שמגיע לדלת כדאיתא התם ומשום דלא כתיב הכא אלא דלת אמרינן דלא כתיב התם מזוזה אלא לומר מה מזוזה מעומד וכו' ורצע אדוניו ולא בנו ולא שלוחו ולא שליח בית דין ואין רוצעין ב' עבדים כאחד שאין עושים מצות חבילות חבילות כדאמר'.

הלכה י

ואם אמר יאמר העבד עד שיאמר וישנה העבד עד שיאמר כשהוא עבד בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה שעדין הוא עבד כדא' לעיל. היתה לעבד שפחה כנענית ולו ממנה בנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע דכתיב כי אהבך ואת ביתך לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנא' אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וגו'. הוא אוהבו ורבו אינו אוהבו או איפכא אינו נרצע דכתיב כי טוב לו עמך וכתיב כי אהבך היה אחד מהם חולה אינו נרצע דכתיב כי טוב לו עמך שניהם שוים ואם שניהם חולים נמי אינו נרצע דכתיב כי טוב לו עמך שניהם בטובה.

הלכה יב

מוכר עצמו נמכר לגוי ומכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לישראל דכתיב כי ימכר לך אחיך אין ב"ד מוכרין אלא לך. מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש דכתיב ביה ועבדך שש שנים זה ולא מוכר עצמו ובמוכר עצמו לא כתיב שש מוכר עצמו אין מעניקין לו מכרוהו ב"ד מעניקין לו דכתיב העניק תעניק לו ולא למוכר עצמו. אין אשה נרצעת כדילפינן לעיל מדכתיב ושבתם איש אל אחוזתו:

מצות רז להעניק עבד עברי כדכתיב העניק תעניק לו וגו' וכן לאמה דכתיב ואף לאמתך תעשה כן ותניא להעניק יכול אף לרציעה תלמוד לומר ואם אמר יאמר העבד ולא האמה:

הלכה יד

אזהרת שג שלא לשלח עבדו או אמתו ריקם כדכתיב וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם ונתקו הכתוב לעשה דכתיב הענק תעניק לו וגו' בתר לא תשלחנו ריקם. אחד היוצא בסוף שש או ביובל או במיתת האדון וכן אמה העבריה באחד מאלו או בסימנין מעניקין אבל היוצא בגרעון כסף אין מעניקין לו כדתניא התם דף ט"ו יכול לא יהו מעניקין אלא ליוצא בשש מנין לרבות יוצא ביובל ומיתת האדון ואמה העבריה בסימנין תלמוד לומר תשלחנו וכי תשלחנו תרי זימני תשלחנו לרבות שאר שילוחין לענק יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף ת"ל וכי תשלחנו חפשי מעמך מי ששילוחו מעמך יצאו אלו שאין שילוחן מעמך אלא מאליהן בכסף שנתן או במה שברח קודם שיגיע יובל. דברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן כגורן ויקב הוא שחייב להעניק ולא מכספים ובגדים כדילפינן התם יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר תלמוד לומר כאשר יברכך ה' אלהיך אם כן מה תלמוד לומר צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדין שישנן בכלל ברכה אף כל שישנו בכלל ברכה יצאו כספים וכו'. ואין נותן פחות מל' סלעים בין ממין אחד בין ממינים הרבה כשלשים של

עבד דעבד מעבד הוה ליה למילף נתינה נתינה כרבי יהודה התם דף ט"ז. ובין שנתברך הבית בגללו או לא נתברך מעניקין אותו כדכתיב העניק תעניק לו מ"מ אם כן מה תלמוד לומר כאשר יברכך הכל לפי הברכה תן לו שאם נתברך הבית בשבילו הרבה יוסיף על הענקו ואם לאו אל יפחות מן הכתוב.

הלכה טו

ענק עבד עברי לעצמו ואין בעל חוב גובה הימנו כתנא דאמר לו ולא לבעל חוב דמדסבירא לן כר' נתן בעלמא מנין שמוציאין מזה וכו' איצטריך למעוטי הענקה מהאי דינא כדאמר' דף ט"ו וט"ז ואע"ג דאמרינן לעיל לו ולא למוכר עצמו כת"ק דהלכתא כוותיה אפשר שהרב ז"ל נקט כי האי תנא דאמרינן התם תני חדא ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה ואמרינן לעצמו פשיטא וכו' הא מני תנאי היא וכו' ונראה דהאי תנא אף על גב דדריש לו ולא לבעל חוב מצי למדרש נמי לו ולא למוכר עצמו כת"ק דבריתא דלעיל ולא תימא תרי דרשות מחד קרא דכיון דכתיב לו משמע לו דוקא וממילא אימעיטו מוכר עצמו דאינו בהענקה ושהענקה היא לעבד ולא לב"ח וכיון דהאי תנא תני הא מילתא בהדי אמה העבריה הענקה לעצמה כשאין לה אב דהלכתא הכי בהא נמי הלכתא הכי ומפיק לה נמי מדכתיב לו כדאמ'. ענק אמה העבריה לאביה ומציאתה לאביה דכל שבח נעורים לאביה כדילפינן בעלמא ואם מת הן של עצמה שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו כדילפינן מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם:

פרק ד

הלכה א

אף על פי שיש רשות לאב בבתו נערה אינו יכול למוכרה דאם כשמכרה כשהיא קטנה יוצאה בסימני נערות כל שכן דאינו מוכרה וכדתני' במכילתא ובמס' ערכין אף הקטנה שהיא אילונית בסימניה יש לאביה [רשות] למוכרה כל זמן שהיא קטנה ואינה יוצאה אלא בבגר כדנימא לקמן. טומטום ואנדרוגינוס אינם נמכרים אלא כדין עבד עברי ולא כאמה עבריה דכתיב גבי עבד אם אדוניו יתן לו אשה וגו' וגבי אמה ואם לבנו יעדנה והני לאו בני אשה ולא ייעוד נינהו.

הלכה ב

אין האב רשאי למכור בתו אלא א"כ העני כדאמ' גבי מוכר עצמו ואף על פי כן כופין אותו לפדותה משום פגם משפחה כדאמ' פרק קמא דקידושין דף י"ח אין לו לפדותה עובדת עד שתצא.

הלכה ג

אמה העבריה נקנית בכסף או בשוה כסף דהואיל ומיקדשא בכסף הדין נותן שתהא נקנית בכסף ונקנית בשטר כדכתיב אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת כדאמר' לעיל ריש פרק ב' ואינה נקנית בפרוטה שאינה ראויה לגרעון כסף וכתיב והפדה מלמד שמגרעת וכו'. ושטר אמה העבריה האב כותבו כרב חסדא דף ט"ז כי היכי דשטר שדות מוכר כותבו כדילפינן מן ואקח את ספר המקנה.

הלכה ד

אמה העבריה עובדת שש כדכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ואם פגעה בה יובל קודם יוצאת כדאמרינן בעבד. מת אדון אף על פי שהניח בן יוצאה חנם כנרצע דכתיב ביה ועבדו לעולם ולא את הבן ולא את הבת וכתיב ואף לאמתך תעשה כן הקישה לנרצע דאף על גב דאמרן ואף לאמתך תעשה כן להעניק ניכתוב קרא לאמתך כן מאי תעשה שמעת מינה תרתי דמאי תעשה לאגמורי נמי אהענקה:

מצות רח לפדות אמה העבריה דכתיב והפדה ודרשינן מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאה ואם כתב לה שטר שיחרור ומחל על השאר יוצאה חנם כעבד דאמרי' התם פרק קמא דקידושין עבד עברי גופו קנוי עד שיגיעו ימי חיפושו. והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול ולכך צריך שטר שיחרור דלא גרע מכנעני דנפק משטר דכתיב או חופשה לא ניתן לה וגמר לה לה מאשה.

הלכה ה

אמה העבריה יוצאה בסימנין כדכתיב ויצאה חנם ותניא ריש פרק קמא דקידושין ויצאה חנם ולא פירש מתי תצא אלו ימי בגרות שהיא משתנה מנערות להיות בוגרת אין כסף אלו ימי נערות ומכי נפקא בסימני נערות לא איצטריך קרא לימי בגרות אלא לעיקר זבינא דאילונית למדנו שהיא נמכרת בקטנותה כשאר בנות דסלקא דעתך אמינא דמתיא סימני נערות הויא זבינא דלא מתיא סימני נערות לא הוי זביניה זבינא קמ"ל וזאת תצא בימי בגרותה כשיהיו לה עשרים שנה מקל וחומר ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון בגרות שמוציאין מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון וכדאיתא התם דף ד'.

הלכה ו

אין אמה העבריה יוצאה בראשי איברים כעבד כנעני כדכתיב לא תצא כצאת העבדים וכן עבד עברי אינו יוצא בראשי איברים אלא משלם לו דמי עינו או שינו כחובל בחברו:

הלכה ז

מצות רט ליעד אמה העבריה לעצמו או לבנו דכתיב אשר לא יעדה מכלל שמצוה ליעדה וכתיב ואם לבנו ייעדנה וגו' ואם יעדה הרי היא כארוסה דיעוד אירוסין עושה כדאמרי' דף י"ח דאי נישואין כיון דנשאת אין לאביה רשות בה וכתיב בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו יכול למוכרה הא יעודי מיעד לה ואינה יוצאה אלא בגט או מיתת הבעל כדכתיב כמשפט הבנות וגו'. ומצות יעוד קודמת למצות פדיה כדכתיב אשר לא יעדה והפדה כדתניא במכילתא. מצות יעוד הרי את מקודשת או מאורסת לי ואפילו בסוף שש ואינו צריך ליתן כסף דמעות ראשונות לקידושין ניתנו ולכך אפילו בסוף שש שלא נשאר לו עליה אפילו פרוטה כרבנן דר' יוסי בר' יהודה. ונוהג בה מנהג אישות ולא מנהג שפחות כדכתיב כמשפט הבנות וגו' ואינו מיעד שתים כאחת כדתניא במכילתא לא ייעדה לא ייעד לב' כאחת ומשמע נמי יעדה מדעתה כדתני אבימי דאין יעוד אלא מדעת ודריש ייעדה לשון ידיעה. מת האדון אין בנו יכול ליעדה שהרי יצאה במיתת האדון כדילפינן לעיל. היעוד כאירוסין כדאמרינן לעיל דאי כנישואין הרי אין לאביה רשות בה וכתיב בבגדו בה וגו' הא יעודי מיעד לה. ואם שלש אלה לא יעשה לה שלא יעדה לו ולא לבנו ולא נפדה בגרעון כסף ויצאה חנם בסימנים כדאמרינן לעיל דאי שלש אלה הם שארה כסותה ועונתה אחר יעוד משמע ויצאה חנם בלא גט להכי דרשינן חנם בלא כסף בסימנין ולא חנם בלא גט וכדתניא במכילתא:

הלכה י

אזהרת שד שלא ימכור האדון אמה העבריה כדכתיב לא ימשול למכרה בבגדו בה ותניא פרק קמא דף י"ח מוכר אדם את בתו לאישות ושונה שאם קבל בה קדושין ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין חוזר ומקדשה לאחר וכסף קידושיה שלו' אם לא בגרה וכן מכרה לשפחות ושונה ומכרה לאחר שתצא וכן לאישות יכול לקדשה לאחר אחר שיצאה משפחות אבל לא יכול למוכרה לשפחות אחר שקדשה וחזרה אליו שנתארמלה או נתגרשה רבי שמעון אומר כשם וכו' ותנא קמא כרבי עקיבא דתניא בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה דברי רבי עקיבא דסבר יש אם למקרא בבגדו בה לשון בגד דאי לשון בגידה איבעי ליה למימר בבגדו כמו בשמעו ודריש הכי כיון שפירש אדון טליתו עליה לשם יעוד אם גרשה בגט אין האב יכול למכרה אבל לא

יעדה וחזרה אצל אב חוזר ומוכרה כרבנן דאמרינן לשפחות אחר אישות הוא דלא כי הכא דמכי יעדה הוה ליה אישות אבל שפחות אחר שפחות מצי מזבן אבל הרב ז"ל מפרש שפחות אחר שפחות דיכול אפילו יעדה וחזרה לאביו במיתת הבעל או בגט יכול לחזור ולמכרה אבל לא לשפחות אחר אישות דדריש בבגדו בה שפירש המקדש טליתו עליה דהיינו שקדשה שוב אינו יכול למכרה ומשמע ליה לרב ז"ל דלא ימשול למכרה קאי אאדון דכיון דלא יעדה לא ימשול למכרה לעם נכרי ולא עשה כלום אם מכרה או נתנה לאחר וכן עבד עברי אין האדון יכול למוכרו ולא הוצרך לאומרו באמה העבריה אלא מפני שיש לו ליעדה.

הלכה יא

אין אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לו עליו או לבנו קדושין כדי שתהא ראויה ליעוד לו או לבנו דאף על גב דסברי רבנן דאין מוכרה לקרובים היינו בדליכא כלל יעוד כמו אם מכרה לבנו אבל אי איכא צד יעוד כגון שמכרה לאביו שיכול ליעדה לבנו שהיא בת אחיו מצי למוכרה. יש [רשות] לאדם למכור בתו לפסולים שקידושין תופסין בהם דכתיב לאמה מלמד שמוכרה לפסולים שאינה נמכרת אלא לאמה בלבד ולא לנשואין כיון דמצי ליעדה דהיינו אירוסין דקדושין תופסין לו בה אבל קרובים דאין קדושין תופסין לו בה לא מצי מזבן לה כדאמ'.

הלכה טו

המוכר את בתו והלך וקדשה לאחר אם לא יעדה האדון כשתצא מרשותו יגמרו קדושיה ותעשה אשת איש כרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה דף י"ט דאמרי אם רצה ליעד מיעד כשקדשה לאחר דקסברי דמעות הראשונות לקידושין נתנו דאי בעי ליעודי מיעד ואם לא יעדה חיילי קידושין.

הלכה טז

התנה שלא לייעד הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל כרבנן דהתם ויעוד לא הוי דבר שבממון דתנאו קיים:

פרק ה

הלכה א

עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה כדתנן דף כ"ב וילפינן להו בגמרא מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקישן הכתוב לשדה אחוזה דנקנה בכולהו כדילפינן בדוכתיה וכל אומות ככנענים משנמכר לעבד אלא שכל עבדים

נקראים על שם כנען משום דכתיב ביה עבד עבדים ואמר בגמרא תנא אף בחליפין דשדה נמי נקנה בחליפין כדילפינן בדוכתיה ונקנה ג"כ במשיכה דומיא דמטלטלי וקונה את עצמו בכסף שנתן אחר לרבו על מנת שיצא העבד לחירות דכיון דאמר ליה על מנת אהני ליה תנאיה לרבנן כדאמרינן התם ונראה דכמו שנקנת בכסף כדילפינן משדה אחוזה קנה עצמו נמי בכסף בשטר הוא שכותב לו הרי את בן חורין וכו' ומוסרו לו בפני עדים או חתום בעדים כגט אשה דגמרינן לה לה מאשה.

הלכה ד

המכה עבדו בכוונה וחסרו אחד מכ"ד איברים שאינם חוזרים יוצא לחירות כדכתיב וכי יכה איש את עין וגו' ואמרינן בגמרא בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי איברים מנא לן גמר במה מצינו מה שן ועין מומין שבגלוי ואינם חוזרים אם נטלן אף כל מומין שבגלוי ואינם חוזרים ודרשינן כלל ופרט וכלל כי יכה כלל שן ועין פרט לחפשי ישלחנו חזר וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט שהוא מום שבגלוי ואינו חוזר יצא מסרס עבדו בבצים או חותך לשונו דאינם מומין שבגלוי ומשום דלא בעינן בטל ממלאכה דומיא דשן ועין דרשינן להא בריבה ומיעט וריבה ורבי כל מילי אפילו אינו בטל ממלאכה. המפיל שן קטן אינו יוצא לחירות דכתיב שן ועין ואי כתב שן לחוד הוה אמינא אפילו שן דחלב דהיינו קטן שעתיד להחליף כתב עין לומר דאינו מחליף ואי כתב עין ה"א מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו אבל שן לא צריכא ואף על פי שחסר אחד מאיבריו צריך גט שחרור להתירו בבת חורין דכתיב הכא ישלחנו וגמר משילוח דאשה מה היא בשטר אף שילוח דעבד בשטר. ועבד שלא מל ולא טבל אלא הוא בגיותו אינו יוצא בראשי איברים כיון שאינו במקצת מצות.

הלכה ו

היתה לו אצבע יתירה וחותכה יוצא בה לחרות דכיון דנספרת על גב היד שהיא בשורת שאר אצבעות הוי כשאר אצבעות דהוו מום שבגלוי ואינו חוזר. אחד מראשי איברים שהוא בטל ממלאכה אם חתכו הרי חסר בו אבר ויוצא לחרות דאמר בעוף דאין תמות וזכרות בה ואפילו הכי נחטטה עינה פסולה אף על גב דסמויה מעיקרא דכתיב מהעוף ולא כל העוף אלמא כי חטטה משוי לה מומא וכן כשלא חסרו אלא שבטלו ממלאכתו כגון שסמא עינו או חרשו והיינו כשהכהו על עינו או על אזנו אבל הכה בכותל כנגדם והבעיתו בקול ואינו רואה או אינו שומע אינו יוצא לחרות דאדם דהוי בר דעתא איהו מבעית נפשיה שנותן לבו אל פחד הבא פתאום.

הלכה ז

הכהו על עינו וחסרה מאורה או על שינו ונדדה אם אינו יכול להשתמש בהם יוצא לחרות דאף על גב דלא סמאה לגמרי הויא השחתה כיון שאינו יכול להשתמש בה ואם היתה כך מעיקרא והפילה אינו יוצא לחרות דהויא כנפולה כבר. הכהו על ידו אינו יוצא לחרות דחוזר ובעיא מום שאינו חוזר כדאמרינן. תלש בזקנו ודלדל בו עצם דאף על גב דליכא ביטול מלאכה כשן ועין דעצם דזקן לאו מידי עבד כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר הוי ככ"ד ראשי איברים דלחפשי ישלחנו כתיב והוי ריבויא ואינו לשון כלל להיות נידון בכלל ופרט אלא בריבה ומיעט וריבה וריבה הכל ולא תימא א"כ הכהו על ידו וצבתה נמי אע"ג דחוזר דאם כן שן ועין מאי אהני ומאי מיעט.

הלכה יא

חסרו בלא כוונה כלל אינו יוצא לחרות ואם נתכוון לנגוע בה והפילה יצא לחירות דכתיב ושחתה עד שיתכוין לשחתה.

הלכה יד

המפיל שן עבדו וסימא עינו כיון דיצא לחרות בשן נותן לו דמי עינו דאע"ג דצריך גט שיחרור היינו לישא ישראלית ודרשינן במכילתא תחת עינו תחת שינו שיצא על הראשונה ונוטל דמי שנייה.

הלכה טו

מי שחציו עבד וחציו בן חורין או הוא של ב' שותפין אינו יוצא בראשי אברים שאינו מיוחד לרבו שחבל בו וכתיב עבדו ואמתו כדיליף ר' יצחק במכילתא ובפרק החובל אמרינן כמאן כרבי אלעזר מה כספו הוא המיוחד לו אף עבדו המיוחד לו.

הלכה טז

עבדי צאן ברזל יוצאין בראשי איברים אם חסרן הבעל ועבדי נכסי מלוג אין יוצאין לא מן הבעל ולא מן האשה שאינם של בעל וגם אינם מיוחדים לאשה.

הלכה יז

יציאת העבד בראשי איברים נוהג בכל זמן ובכל מקום בב"ד סמוכים מפני שהוא קנס שמשלם יותר מדמי עינו ביציאה לחרות:

פרק ו

הלכה א
המזכה גט לעבדו יצא לחרות דזכין לו לאדם שלא בפניו ותן גט זה לעבדי אינו יכול לחזור בו ולכשיגיע הגט לידו יצא לחירות כחכמים דפליגי במתניתין דפ"ק דגיטין אר' מאיר וסבירא להו דזכות הוא לעבד כיון שיכול רבו לומר לו עשה עמי ואיני זנך.

הלכה ד
אמר ליורשיו בשעת מיתתו שישחררו שפחתו כופין אותם לשחררה דמצוה לקיים דברי המת כדילפינן.

הלכה ה
דברים השוים שחרורי עבדים לגיטי נשים מן התורה דבעיא לשם המשחרר בגיטי נשים דכתיב לה לשמה וכתיב הכא נמי לה לשמה ומחובר פסול נמי בשיחרור עבדים כגיטין דכתיב ניתן לה לא יהיה מחוסר אלא נתינה.

הלכה ח
הכותב שטר אירוסין לשפחתו אע"פ שאמר לה צאי בו לחירות והתקדשי בו אינו לשון שחרור ואינה משוחררת ולא מקודשת:

פרק ז

הלכה א
גט שחרור בעינן שיהיה כורת בינו לבין העבד כגט אשה לפיכך אם כתב לעבד עצמו ונכסיו חוץ מדבר פלוני אין זה כורת ואינו משוחרר.

הלכה ג
המשחרר שני עבדים בשטר אחד לא קנו עצמן וכן אם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי הרי שייר בעבד חציו שהוא מכלל נכסיו ואין זה שיחרור וכן שחרר חצי עבדו בשטר והניח חציו לא קנה העבד את חציו אלא אם כן שחרר חציו בכסף שקבל.

הלכה ה
הכותב לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין שלא שייר בה אבל אמר הרי את שפחה וולדך בן חורין הוי כמשחרר חציה ולא אמר כלום דעובר ירך אמו הוא ואף על גב דברישא דבריו קיימים אי אפשר לומר דעובר ירך אמו וטפל לאמו הוא ולכך

אינו משוחרר אבל היא אינה טפלה לולדה אף על גב דירכה הוי לא חשיב כמשחרר חציה כששחרר אותה ולא את ולדה כדאמרינן.

הלכה ז

עבד שחציו בן חורין שאינו מותר לישא שום אשה כופין את רבו שישחררנו וכותב שטר על חצי דמיו משום דהוא מצווה בפריה ורביה אבל שפחה אין כופין את רבה אלא א"כ נוהגין בה מנהג הפקר דאינה מצווה אפריה ורביה.

הלכה ט

ש"מ שכתב נכסיו לעבדו ועמד אינו חוזר בעבד כיון שיצא עליו שם בן חורין:

פרק ח

הלכה א

מוכר עבדו לגוי יצא לחירות דקנס חכמים הוא מפני שהפקיעו מן המצות וכן מוכר עבדו לח"ל קנסו הלוקח שאלו לא לקחו לא יצא לח"ל:

הלכה י

אזהרת שה שלא להסגיר אל אדוניו עבד שברח מח"ל לא"י כדכתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו ובברח מח"ל לארץ ישראל מדבר הכתוב כדדרש רבי אחי ברבי יאשיה פרק השולח דף מ"ח דכתיב אשר ינצל אליך לארץ ישראל ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב העבד ש"ח בדמיו כדאיתא התם אם לא יוכל למוכרו שם דלא יצא לחרות במה שברח לארץ ישראל שלא יוציאוהו משם וכיון דכותב עליו ש"ח בדמיו הרי הוא משוחרר והוי גר צדק והוסיף הכתוב אזהרה למי שמונה אותו מפני שהוא שפל רוח מן הגר:

אזהרת שו שלא להונות אותו כדכתיב עמך ישב בקרבך באחד שעריך בטוב לו לא תוננו אפילו הונית דברים נמצא המונה אותו עובר בלאו זה נוסף על שנים לאוין שבגר.

הלכה יב

הקונה עבד ולא רצה למול מוכרו אחר י"ב חדש ואם התנה העבד שלא למול מותר לקיימו וכדאמרינן פרק החולץ דף מ"ח וזהו עבד ערל שמותר לקיימו. עבד שהפיל עצמו לגיסות מותר ליטול דמיו מן הגוים מפני שהוא כמציל מידם.

הלכה יג

המפקיר עבדו זכה בעצמו ויצא לחירות וצריך גט שיחרור כרבי יוחנן.

הלכה יד

עבד שברח מבית האסורים של גוי ששבאו אם נתיאש ממנו רבו יצא לחירות כדאמר התם פרק השולח דף ל"ח והפודה אותו מיד השבאי אם נתיאש רבו ראשון ישתעבד בו זה שני ואם פדהו לשם בן חורין הרי זה בן חורין וכדתנן התם ואם לא נתיאש ממנו רבו ראשון חוזר לו בלא כלום כיון שפדהו לשם בן חורין.

הלכה טז

עבד שעשאו רבו אפותיקי ושחררו משוחרר ומפקיע מידי שעבוד כדאמרינן בעלמא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד דאין גופו קנוי לב"ח אלא שעבוד בעלמא עשה לו רבו שיעשה דבר שאינו חייב בו אלא בן חורין יצא לחירות וכותב לו גט שחרור וכן כל שהוציא מפיו דברים שמשמען שמשחררו ושגמר בלבו דבר זה כופין אותו לכתוב לו גט שחרור.

הלכה יט

הלוקח עבד מן הגוי וקדם וטבל בפני רבו לשם בן חורין יצא לחירות. תקף בגוי קטן והטבילו לשם גר הוי גר לשם עבד הוי עבד לשם בן חורין הוי בן חורין גר שקדמו עבדיו וטבלו בפניו קנו עצמן:

פרק ט

הלכה א

ישראל שבא על שפחה כנענית הוולד כנעני לכל דבר כדילפינן ס"פ האומר בקידושין דולדה כמותה מדכתיב בשפחה כנענית שייחד לעבד עברי האשה וילדיה תהיה לאדוניה דהוולד כמותה ולא יצא חפשי עם אביו.

הלכה ב

הקונה עבד כנעני מישראל או מאי זה גוי שיהיה וכן גר תושב וגוי יש לו למכור עצמו לישראל והרי הוא עבד כנעני לכל דבר וכן מוכר בניו ובנותיו וכל אחד מהם הוי עבד כנעני לכל דבר כדכתיב מהם תקנו עבד ואמה וגו' וכתיב בתריה וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו ממשפחתם וגו'.

הלכה ג

אחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שלנו הבן הוא עבד כנעני אבל העבד שבא על אחד מן האומות אין הבן עבד כדתניא פרק האומר דף ס"ז מנין לאחד מן האומות שבא על שפחה כנענית שאמר הכתוב עליהם לא תחיה כל נשמה והוליד בן שאתה

רשאי לקנותו בעבד דשדינן ליה בתר זכר ומותר להחיותו דכתיב וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו ולעיל מיניה כתיב ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם שאינם משבעה אומות מהם תקנו עבד ואמה וסמיך ליה וגם מבני התושבים כלומר לא משאר אומות לבדם שאין בהם מערבוב ז' אומות אלא אף מבניהם שמולידים אותם תושבים הבאים לגור עמכם מן הכנענית מהם תקנו שלידתן בארצכם דהיינו אמותיהם ולא מן הגרים בארצכם שהולידו בני ארצכם במקומות אחרים מבנות שאר אומות כך פי' רש"י ז"ל ונראה שהרב ז"ל היה לו נוסחא אחרת בזאת הבריתא וממנה הוציא דין זה. עבד הנלקח בדיני המלך הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

הלכה ה

גוי שקנה גוי לעבדות לא קנהו אלא למעשה ידיו ואם מכרו לישראל גופו קנוי לישראל כדאמר ריש לקיש פרק השולח דף ל"ז מנין לגוי שקונה את הגוי למעשה ידיו שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וריבויא הוא האי מהם תקנו דהא כתיב לעיל מיניה מהם תקנו עבד ואמה וכתיב בתריה וגם מבני התושבים הגרים עמכם ולשתוק אלא למאי כתב מהם תקנו לומר אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם את אחד מכם ולא הם קונים זה מזה לגופו אלא למעשה ידיו דכיון דגוי קונה ישראל למעשה ידיו כדכתיב וכי תשיג יד גר ותושב וגו' או לעקר משפחת גר כ"ש דגוי קונה חברו למעשה ידיו:

הלכה ו

מצות רי להשתעבד בעבד כנעני לעולם והמשחררו עובר בעשה כדכתיב לעולם בהם תעבודו ומותר לשחררו לדבר מצוה וכדאמר' התם פרק השולח לעולם בהם תעבודו ר' עקיבא אומר חובה ור' אליעזר נמי אומר חובה ואפילו לשחרר עבדו להשלים לעשרה כדאיתא התם משום דמצוה שאני.

הלכה ז

יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך כדמסקי' פ"ק דגיטין וכדמשמע קרא דלעולם בהם תעבודו ולא חייבו מזונות ומותר לרדותו בפרך דדוקא בעבד עברי אזהר רחמנא ואע"פ כן מדת חסידות להיות רחמן ורודף צדק: